

Smu pa Kartuziji Pleterje obljubili, da bomo pri novi hiši, ki jo bomo postavljali naslednje leto, razmišljali tudi o poskusih uvajanja novosti.

Hiša Ostrog 26, po prestavitvi. (foto: D. Strgar)

NALOGI IN PROBLEMI NARODOPISNIH MUZEJEV NA PROSTEM,

na kratko predstavljani na primeru koroškega muzeja na prostem pri Gospe sveti

OSKAR MOSER

Muzeji na prostem so danes prisotni v skoraj vseh deželah Evrope, vendar imajo različne vsebine in namene. Tako kot jih opredeljujemo na splošno in kot so do sedaj koncipirani in največkrat opredeljeni, so in so bili ustanovljeni, da bi ohranili stavbno dediščino pred uničenjem, ter da bi znanstvenikom ohranili celovita pričevanja o neki določeni stopnji človekovega življenjskega sveta. Stavbe, vzete v muzejsko oskrbo, so lahko postavljene v podeželski ali meščanski milje, lahko so profanega, religioznega, privatnega ali javnega značaja.

V vseh, danes resnično različno označenih muzejih te vrste, so prevzete stavbe opremljene z vsem pripadajočim inventarjem (pohištvo, orodje, stroji...). Vsaka stavba zase odraža na ta način mikrokozmos v njej reprezentiranih delovnih, življenjskih in gospodarskih navad; glede na to lahko ugotovimo geografsko, etnološko, kronološko in socialno merilo.

Poznamo arheološke, obrtne, etnološke in zgodovinsko industrijske muzeje na prostem, obstajajo pa tudi muzeji na prostem za celotno območje neke države (Skansen v Stockholmu, Arnhemu, Bukarešti, Stuebingu) in za posamezne regije (Kommenn, Glentleiten, Klausenburg-Cluj, Maria Saal, Salzburg/Gorossgmein), na Zgornjem Avstrijskem pa so poskusili ustanoviti krajevne 'zaščitene kmetije' in jih vključiti v normalno življenje neke pokrajine.

To, po čemer se muzej na prostem razlikuje od drugih muzejev je življenjski ozir in realnost, ki pričevalno ponuja točno določeno doživljajsko sfero. Kajti vsaka stvar, vsak predmet stoji tu na svojem prvotnem mestu in s tem tudi v prvotni zvezi z drugimi stvarmi. Vse je urejeno v celoto in tako tvori neko celovitost. Nanaša pa se tudi (oz. naj bi se nanašala) na obdajajočo se kulturno in naravno pokrajino. Hiše, drugi ljudje in mi - to je mreža zvez, v okviru katere so takšni muzeji primerno urejeni za ogled in to z velikim uspehom.

Glede na to so muzeji na prostem po besedah Clausa Ahrensa že od svojega začetka dalje v Skandinaviji pred skoraj 100 leti še posebej za občinstvo učinkovita, obiskovalcu pa prijazna in lahko razumljiva muzejska postavitev. To upoštevajo povsod po svetu in se ravna po teh načelih že od začetka tega stoletja dalje.

Takšni načrti so od tega stoletja dalje obstajali tudi v Avstriji, kot je nedavno pokazal Viktor Herbert Poettler. Najbolj zgodnja in obenem tudi prva realizacija je sledila na Koroškem na podlagi specifičnih osebnih in muzejsko organizacijskih situacij. Važno je bilo in ostaja raziskovanje situacije hiše na kraju samem, ki z Oswinom Morom in mojo malenkostjo predstavlja poleg prvotnih domnev tudi direktne pobude za ustanovitev Koroškega muzeja na prostem pri Gospe sveti.

Če Viktor H. Poettler v svoji lepi knjigi "Doživeta stavbna kultura" (Stuebing 1988), ki jo priporočam v branje vsakemu, ki ga zanima tovrstna problematika, meni daje nekoliko preveč poudarjeno vlogo opominjajočega svarilca pred pustolovščino ustanovitve muzeja na prostem in pred možnimi ne majhnimi materialnimi in tehničnimi problemi, tako vem in sem točno vedel, kaj sem rekel, ko me je prvič obiskal v Celovcu l. 1962, da bi mu dal nasvet. Takrat smo že drugič začeli graditi na polprimernem zemljišču in danes vem bolje kot kdaj prej, da so bila 50-ta do 80-ta leta pri nas resnično tisto časovno obdobje, v katerem je bilo nekaj uresničeno in narejeno v nepopolni znanstveni odgovornosti. Tehnično stvar pri nas prej ni bila izvedljiva brez ustreznih uporabnih poti in primernega transporta. In kasneje je prihajalo do vedno jasnejših notranjih ovir znotraj stvari samih proti takšnemu nastajanju in translociranju vedno redkejših in vedno manj uporabnih celotnih stavb, kakor smo se žal vedno bolj jasno zavedali. Dešifrirano to pomeni: V prospektu in v predstavljanju cilja so takšni stavbeni areali pod jasnim nebom čudovito lepi in so

nam zelo blizu, zlasti ker se danes predstavljajo kot edina možnost predstavitve, ohranjanja in oživitve žimjenskega okolja in gradbene kulture preteklih časov in generacij.

Pri realiziranju in upravljanju teh muzejev se seveda pojavijo tudi znanstveno-strokovne, materialne in organizacijske zahteve ter konservatorski problemi, na katere bi rad opozoril vse tiste, ki imajo v načrtu muzej na prostem, ker čutim to kot svojo dolžnost. Kot nasplošno pri muzejskih projektih, je velikokrat spregledano, da je človek odločilen za muzej, t.j. človek, ki ustvarja, razstavlja in oskrbuje. Kjer ni človeka, ki je s srcem in razumom pri stvari, tam bosta tudi najlepši muzejski projekt in celota neuspešna in ne bosta preživela. Vsi evropski muzeji na prostem, kar jih poznam, se imajo zahvaliti za svoj obstoj in uspeh prav pionirskemu duhu svojih ustvarjalcev; kjer pa so kot upravitelji uradniki, stvar ne funkcionira. Drug

Übersichtsplan des Kärntner Freilichtmuseums

Freilichtmuseum Maria Saal - skica postavitve.

pogoj so znanstveno pripravljala dela in poznavanje stvari. Tukaj bi kot na vzor opozoril na romunski muzej kmetijske tehnike v Dumbravskem gozdu, južno od Hermanstadta/Sibiu, ki so ga skoraj dve desetletji dolgo vnaprej pripravljali po natančnem načrtu kmetijskih raziskav (publikacija "cibinium"). V postavitvi lahko pride do usodnih pomot zaradi neznanja in odtujenosti od stvari, ki se lahko pokažejo v napačni postavitvi orodja oz. predmetov, lahko pa se nanašajo tudi na celotno postavitev zbirke. Ne vzemite kot mojo osebno ošabnost, vendar se mi zdijo le enostranski znanstveniki kompetentni in moram posvariti pred vmešavanjem laikov in ljudi od zunaj, ki bi radi imeli glavno besedo. Lahko bi vam postregel z velikimi in malimi drastičnimi primeri takih neprimernih vmešavanj.

Drug problem je vprašanje konserviranja pri translociranju in ohranitev lesenih in kamnitih stavb. V muzeju na prostem pri Gospe sveti, ki stoji že ok. 30 let, so morali veliko streh stavb na novo obnoviti. To pomeni pri strehah, kritih s slamo in lesom, drag in mučen postopek, če vso stvar gledamo iz vidika nabave pravilnega materiala za prekritje. Tudi varnost in vzdržljivost sredstev za konzerviranje lesa mora biti relativirana; nenaseljene stavbe so splošno še bolj podvržene škodljivim vplivom in zaradi tega še posebej ogrožene. K temu je treba dodati še množice obiskovalcev in še številne druge vplive.

Končno ima muzej na prostem tudi organizacijske probleme že od samega začetka delovanja muzeja dalje, ki si jih le težko predstavljamo, če pomislimo na prenos, opremljanje in varovanje celih objektov in da ne pozabimo, da muzej potrebuje tudi obiskovalce, da lahko obstaja. Tu pridemo do didaktičnih in muzejsko pedagoških vprašanj, ki so zelo pomembna in ki so podvržena mnogovrstni menjavi. Avstrijski muzej na prostem ima včasih 120000 obiskovalcev letno, nizozemski Openluchtmuseum v Arnhemu pa ima ob nedeljah včasih celo 9000 obiskovalcev dnevno. To zanimanje je treba seveda vedno znova vzpodbujati, za kar so potrebne dodatne postavitve in posebne prireditve, ki dopolnjujejo konservatorsko-strokovne aspekte muzejske zbirke.

Tu so površno navedeni samo nekateri osnovni problemi, ki namigujejo na cel sveženj novih vprašanj in nalog, na katere bi moral opozoriti. Ne smemo pozabiti, da so ta vprašanja skozi krajevne odnose in predvsem po daljšem obdobju delovanja specificirana in modificirana še naprej, tako da je zelo težko delati zaključke oz. deliti popolne informacije in nasvete.

PRIZADEVANJE PO IDENTITETI MUZEJA NA PROSTEM

dr. JAROSLAV ŠTIKA

Izraz identiteta v navezi na muzej na prostem vsebuje prizadevanje po identiteti, po povezanosti z naravo, s pokrajino ali narodom, z življenjem in kulturo naših prednikov, po identiteti z etničnimi in estetičnimi normami pokrajine in ljudi. Beseda identiteta pomeni skupek cele vrste aktivnosti in filozofskih koncepcij, kot jih npr. predstavljajo tradicionalizem, regionalizem, patriotizem, nacionalizem, historizem, folklorizem itd. Prizadevanja po identiteti v tem smislu ni manjkalo pri nobeni ustanovitvi in zgraditvi muzeja na prostem.

Dejavnost muzeja na prostem podpira prizadevanja po identiteti pokrajine ali naroda in je bistvena sestavina tega prizadevanja. V pojem identitete, pa naj gre za